

บทที่ 1 บทนำ

ในบทนำนี้จะเป็นการนำเสนอรายละเอียดภาพรวมของโครงการการศึกษาแบบการให้บริการ การบริหารและการจัดการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุตั้งแต่หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ ขอบเขตการดำเนินงาน เป้าประสงค์ของโครงการ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาดำเนินการศึกษา ผลที่คาดว่าจะได้รับ และงวดงานที่ต้องส่งมอบในแต่ละช่วงระยะเวลาการศึกษาของโครงการ

1.1 หลักการและเหตุผล

ปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรวัยสูงอายุ¹มากกว่าประชากรในวัยเด็กโดยประชากรสูงอายุจะมีสัดส่วนประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (complete aged society) คือ มีประชากรวัยสูงอายุถึงร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super aged society) ประมาณปี พ.ศ. 2574 คือ สังคมที่มีประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด นอกจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงจำนวนของผู้สูงอายุแล้ว การเปลี่ยนแปลงในบริบทที่แวดล้อมโดยเฉพาะครอบครัว ผู้สูงอายุก็เปลี่ยนไปด้วย อาทิ

1.1.1 ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวตามลำพังในครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 3.6 ในปี พ.ศ. 2537 เป็น ร้อยละ 6.3 ร้อยละ 7.7 ร้อยละ 8.6 ในปี 2545 2550 และ 2554 ตามลำดับ และเป็นร้อยละ 10.4 ในปี พ.ศ. 2557

1.1.2 แหล่งรายได้ของผู้สูงอายุ พบว่าในปี พ.ศ. 2557 ผู้สูงอายุพึ่งพารายได้จากบุตรน้อยลงจากเดิมร้อยละ 52.3 ในปี พ.ศ. 2550 เหลือเพียง ร้อยละ 35.7 ในปี พ.ศ. 2557 และพึ่งพาเงินจากที่หาเองในทุกแหล่งรายได้ โดยภาพรวมชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาตัวเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขการออมของผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่าในปี พ.ศ. 2557 ผู้สูงอายุมีการออมสูงขึ้น ถึงร้อยละ 73.8 ซึ่งสูงกว่าในปี พ.ศ. 2550 ที่อยู่ที่ร้อยละ 68.7

1.1.3 การทำงานของผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพิ่มมากขึ้น โดยการสำรวจในปี 2557 พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานในระหว่าง 7 วัน ก่อนวันสัมภาษณ์เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 31.9 ในปี 2537 เป็นร้อยละ 32.2 35.7 และ 38.3 ในปี 2545 2550 และ 2554 ตามลำดับ สำหรับปี พ.ศ. 2557 พบว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 39.5 โดยเป็นผู้สูงอายุชายร้อยละ 50.2 และผู้สูงอายุหญิง ร้อยละ 30.7 ตามลำดับ

1.1.4 การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่เคยเป็นบุคคลในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบุตรหญิง ร้อยละ 40.5 มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นคนนอกครอบครัว

¹ผู้มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป

มากขึ้น โดยเฉพาะในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้ดูแลผู้สูงอายุเฉลี่ย 110,652 บาท/คน/ปี

ภาพของการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านประชากรผู้สูงอายุที่มีจำนวนและสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น มีชีวิตที่อยู่ยืนนานมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของครอบครัว ซึ่งให้เห็นถึงภาวะความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยกับครอบครัวในรูปครอบครัวขยายแบบเดิม ขณะเดียวกันในช่วงอายุที่สูงขึ้นก็ต้องการการดูแลสุขภาพอย่างใกล้ชิด แต่ผู้ดูแลกลับไม่ใช่คนในครอบครัว จึงมีความต้องการระบบและกลไกที่จะเข้ามาช่วยจัดการให้เกิดมาตรฐานและวางใจได้ ในขณะที่บ้านพักอาศัยซึ่งส่วนใหญ่ออกแบบมาเพื่อการอยู่อาศัยของสมาชิกในวัยเด็กและวัยทำงานมากกว่าวัยสูงอายุก็ก่อให้เกิดอุบัติเหตุกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุ ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่รอบด้าน โดยเฉพาะได้ตระหนักถึงปัญหาในด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุกับสภาพของครอบครัวไทยที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีแนวนโยบายที่จะพัฒนาต้นแบบของที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบของกลุ่มชุมชนขนาดใหญ่ (ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เห็นชอบและอนุมัติตามที่กระทรวงการคลัง (กค.) เสนอมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ 4 มาตรการ 1 ใน 4 นั้น คือ มาตรการการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) ที่ออกแบบให้มีความเหมาะสมทั้งในด้านการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับข้อจำกัดทางด้านร่างกาย การให้บริการด้านสุขภาพ ด้านสังคมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งมีทางเลือกในการจัดการอยู่อย่างหลากหลาย การได้ทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัดของรูปแบบที่หลากหลาย จะเอื้อให้กรมกิจการผู้สูงอายุสามารถออกแบบและเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุและครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเนื่องจากในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในประสบการณ์ด้านการบริการด้านที่พักผู้สูงอายุ การศึกษานี้นอกจากจะทำการสำรวจเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทสำคัญแล้ว จะมีการศึกษาดูงานการให้บริการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นด้วยเพื่อให้เกิดการยกระดับการจัดบริการ ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบการให้บริการ การบริหาร และการจัดการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุ

1.3 ขอบเขตการดำเนินงาน

- 1.3.1 ศึกษาการให้บริการด้านที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
- 1.3.2 ศึกษาการบริหารและการจัดการที่พักรักษาสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับประเทศไทยและต่างประเทศ
- 1.3.3 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านอยู่อาศัย ศึกษาดูงาน และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำเสนอผลการศึกษา รับฟังความคิดเห็น และประมวลข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่น้อยกว่า 50 คน ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ องค์กรด้านผู้สูงอายุ

1.4 เป้าประสงค์ของโครงการ

- 1.4.1 ทราบรูปแบบการให้บริการ การบริหาร และการจัดการที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุ
- 1.4.2 มีข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการให้บริการ การบริหารและการจัดการที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุ

1.5 กลุ่มเป้าหมาย

เจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.6 ระยะเวลาดำเนินการศึกษา

ดำเนินการศึกษาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 75 วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 ได้ทราบรูปแบบการให้บริการที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย รายได้ปานกลาง และรายได้สูง
- 1.7.2 ได้ทราบการบริหารจัดการที่พักรักษาตัวโดยเอกชน และองค์กรที่ไม่แสวงกำไร ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ
- 1.7.3 หน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำผลจากการวิจัย ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุ
- 1.7.4 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สามารถใช้ผลการศึกษาเป็นแนวทางสนับสนุนการดำเนินงานด้านที่พักรักษาตัวสำหรับผู้สูงอายุ

1.8 งานที่ต้องส่งมอบ

1.8.1 งานที่ 1 ที่ปรึกษาจะต้องดำเนินการส่งมอบรายงานการศึกษาขั้นต้น (Inception Report) เป็นภาษาไทย จำนวน 10 ชุด ส่งให้กับกรมกิจการผู้สูงอายุ ภายใน 30 วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา โดยมีรายละเอียดตามขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

- แผนการดำเนินการโครงการโดยครบทุกกระบวนการทำงาน
- รายงานผลการศึกษาขั้นต้น

1.8.2 งานที่ 2 ที่ปรึกษาจะต้องส่งมอบรายงานการศึกษาขั้นกลาง (Interim Report) ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระของผลการศึกษาตามที่กำหนดในขอบเขตของงานตามข้อ 1.3 จำนวน 10 ชุด ส่งให้กับ กรมกิจการผู้สูงอายุ ภายใน 45 วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา โดยมีรายละเอียดตามขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ศึกษาดูงาน

1.8.3 งวดที่ 3 ที่ปรึกษาจะต้องส่งมอบรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) ที่มีการปรับปรุงหลังจากที่ได้มีการประชุมนำเสนอผลการวิจัยตามข้อ 1.3 และตามที่คณะกรรมการจัดจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีตกลงราคาได้ให้ข้อคิดเห็นและให้ความเห็นชอบ จำนวน 100 เล่ม และซีดีรอม (CD - ROM) เอกสารรายงานการศึกษา จำนวน 10 แผ่น บทสรุปสำหรับผู้บริหารเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 10 ชุด ส่งให้กับกรมกิจการผู้สูงอายุ ภายใน 75 วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา